

Історії не тільки для дітей: розмова з Ольгою Войтенко

МАРТА ЛЕКАХ

1 СІЧНЯ 2020

Про те, чим особлива дитяча література й чого вона може навчити дорослих, ми поговорили з авторкою серії книжок «У світлі світляків», які цього року видало «Видавництво Старого Лева», – письменницею та сценаристкою Ольгою Войтенко.

Фото: Raquel Chicheri

– Олю, ви прийшли в літературу з кінематографу. Я так склалося?

– Я навчалася в КНУ імені Івана Карпенка-Карого на режисера, і ще тоді почала писати сценарії. Але, закінчивши університет і почавши працювати, зрозуміла, що в Україні доволі важко екранізувати свої сценарії, тому почала переробляти їх на літературу. Для мене книжки – це щось штибу записаного на папері кіно. А точніше, анімації, бо в моїх історіях багато такого, що складно зняти в ігровому кіно. Власне, і дипломна робота в мене була анімаційна, ми створили її разом із колегою-художницею.

У книжках я описую картинки, які виникають у моїй уяві. Це можуть бути цілі сцени. Більшість літераторів концентрується на мові та стилістиці, я ж зосереджуюся на візуальній складовій, драматургії, героях. Тому сцени часто виходять кінематографічними, з детально прописаним візуальним рядом.

– А чому ви почали писати саме літературу для дітей?

– На це було кілька причин. По-перше, коли я починала писати, мені було трохи за 20, а тому, як я вважала, бракувало життєвого досвіду, щоб ділитися ним із людьми дорослими. По-друге, почавши писати історії, я зрозуміла, що мені просто не цікаво говорити до дорослих. Мабуть, річ у тім, що в свої 32 роки я зовсім не почуваюся дорослою й більше все-таки ототожнююся з підлітками, які і є моїми героями.

Мої тексти належать до вікової категорії від 9 років і до нескінченності, але насамперед я орієнтуюся на підлітків. І дбаю про те, щоб писати тією мовою, яку вони розуміють: як із погляду лексики, так і щодо тих емоцій, які їм близькі. Я розумію, що в люди в такому віці ще не мають багатьох досвідів, і намагаюся ставити себе на їхнє місце.

– Ви часто спілкуєтеся з читачами під час презентацій і авторських зустрічей. Чи легко встановлювати контакт із аудиторією?

– Насправді ні, бо в дітей – і особливо в підлітків – є упередження щодо дорослих. Я це зрозуміла, тільки почавши ходити на авторські зустрічі у школах. І мене це вразило, адже, хоч мої герої підлітки, я писала їх із себе. А діти, виходить, відчують дистанцію між собою й дорослими.

– Може, через те, що дорослі не про все готові з ними спілкуватися?

– Як на мене, немає тем, про які не можна говорити. Навіть із маленькими дітьми. Зараз

почали виходити книжки для малюків, які, наприклад, розповідають про смерть, і я думаю, що це правильно. Інше питання – як саме говорити. І якщо з дітьми більш-менш зрозуміло, бо їм можна пояснювати складні речі в казковій формі, то з підлітками інша ситуація: із ними треба вже говорити прямо.

Я розмовляю із підлітками так само, як зі своїми ровесниками. Мене навіть трохи дратує, коли дорослі, говорячи з дитиною, намагаються ніби спуститися до її рівня. Підлітки – це насправді вже зрілі особи. Одну з моїх презентацій вела дванадцятирічна дівчина, і я не сказала б, що вона впоралася з цією роботою не так, як хтось удвічі старший.

– А до кого легше донести думки у книжках – дітей чи дорослих?

– Дорослі переважно схоплюють усе крізь призму досвіду, і якщо він негативний, це одразу формує певну настанову. У дітей сприйняття чистіше, вони охочіше ідентифікуються з героями й не мають однозначного переконання, що і як має бути.

– Як народжуються ваші персонажі?

– Мої герої – здебільшого звичайні підлітки. Може, це прозвучить дивно, але вони з'являються самі. Я не створюю персонажів одразу, а спочатку пишу сцени, де вони можуть себе проявити, і формую героїв через їхні реакції. Для мене важливо, як поводитиметься персонаж у тій чи іншій сцені, а через кілька сцен стає зрозуміло, хто він такий. Коли ж образ уже вималювався, можна щось прибрати або додати до портрета.

Дитяча література, ніби в машині часу, дозволяє повернутися до тих перших досвідів, які переживає дитина.

– У ваших книжках немає антагоністів?

– Ні. Мені іноді говорять, що мої герої не мають негативних рис, але це насправді не так, просто залежить, що вважати негативним. Нас же не оточують люди, які весь час замислюють щось лихе та тільки й думають про те, щоб когось убити. До такого зображення зла трохи привчив кінематограф, бо воно зручне для драматургії. Але я думаю, що драму можна знайти й

у буденніших речах, і всередині себе, у вчинках, якими ми не пишаємося. Про це мені цікавіше писати. У моїх книжках немає уособлених злих сил, а є події, які стають перепонами для героїв. Наприклад, у «Світлі світляків» це темрява – не тільки зовнішня, а і внутрішня.

Я пишу більше про внутрішні конфлікти, ніж про якусь боротьбу з абсолютним злом. Бо з ним, будьмо щирі, боротися легко: герой знає, що має справу з поганцем і що його треба здолати. А з другого боку, у мене завжди виникає питання щодо позитивності героя, здатного на вбивство.

– Які книжки повпливали на вас у дитинстві?

– Найбільше я пам'ятаю дві серії. По-перше, «Хроніки Нарнії» Клайва Льюїса, які вплинули на мене й мовою, і фантазійністю. Я доволі часто звертаюся до цієї серії, тому що мені близький спосіб, у який Льюїс доносить читачеві ідеї. Що він робить? Уміщає євангельські ідеї у вигадану історію, яка дітям буде зрозуміліша, ніж коли просто посадити їх за читання Біблії. Друга серія – це історії Артура Конана Дойла про Шерлока Голмса.

Але дитячі книжки залишаються з нами не тільки у шкільні роки. Я помітила, що їх любить і багато хто з дорослих. Може, тому, що дитяча література, ніби в машині часу, дозволяє повернутися до тих перших досвідів, які переживає дитина. Ми в якийсь момент намагалися стати надто дорослими, відповідальними, а вже в дорослому віці відчуваємо, що ніби щось втратили, і тоді хочеться повернути цю дитячу безтурботність, наївність.

– З чого почалася трилогія «У світлі світляків»?

– Ця історія зародилася 2014 року, коли після анексії Криму в мене вдома, у Миколаєві, почали вимикати світло. Часом це тривало по 4-5 годин. Тоді я й почала писати про дівчину, яка ніколи не виходила з дому, а все життя її було в інтернеті, доки не зникло світло. Тоді їй довелося вперше вийти на вулицю. Історія, власне, про перший досвід – дівчина виходить з дому в дорослий світ. До речі, ще одна причина, чому я пишу про підлітків: мені цікава трансформація, коли дитина зіштовхується з реальним світом сам на сам, коли треба самій робити вибір і відповідати за свої вчинки. Це стається з моєю героїнею, яка, покинувши звичні домашні стіни, одразу ж зустрічає хлопця, у якого було кардинально інше життя, і відкриває, якою різноманітною може бути реальність. У їхньому світі настає тотальна темрява, але, окрім зовнішньої п'тьми, є ще внутрішня, і про зв'язок цих темряв я намагаюся поговорити з читачем.

– Чого ваші тексти можуть навчити дорослих?

– У певному сенсі мої герої критикують дорослих. Навіть не на словах, просто тим, якими вони є. Вони намагаються розібратися в тій ситуації, що склалася, шукають причини, тоді як дорослі більш схильні пристосовуватися до певних умов. Персонажі трилогії чесніші з собою, одне з одним; попри темряву, зовнішню і внутрішню, вони все-таки намагаються шукати світло. А ще протиставляють себе споживацькому суспільству, яке створили дорослі, не взявши на себе в певний момент відповідальності, наприклад, у політиці чи екології. У нас чомусь не заведено говорити про повагу до молодших, а мої герої ще вчать поважати дитину як особистість, на рівні з дорослим. Підлітки якоюсь мірою намагаються відстоювати свою позицію в цьому світі й починають виборювати її, щойно виходять з дитинства. Це роблять і мої герої.

МАРТА ЛЕКАХ

1 СІЧНЯ 2020